

SLIMM 16 de febrer
Passat, present i futur dels projectes lul·lians del CDRL

[Lola Badia]

El CDRL = D2

El CDRL és una unitat menor de la recerca de la Universitat de Barcelona que respon a la categoria local d'“observatori”. Està inscrit al Departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la Facultat de Filologia i Comunicació i també pertany al conjunt d'entitats de recerca que constitueixen l'IRCVM, l'institut inter facultatiu que coordina el medievalisme de la UB. El CDRL està integrat per professors de plantilla de la UB i també per col·laboradors externs, ex becaris, investigadors nostrats i estrangers, col·legues d'altres universitats.

=D3 El portal web del centre reporta els detalls corresponents del directori i també dels diversos projectes que acull i manté al dia els apartats de publicacions, de notícies i d'activitats. Per raons històriques hi predominen les aportacions de recerca i de divulgació de tema lul·lià, però la pestanya de projectes ja deixa ben clar que avui dia el CDRL no és una unitat de recerca exclusivament dedicada a Ramon Llull: en el curs del present quadrimestre l'SLIMM cedirà la paraula a Lluís Cifuentes i Anna Alberni, que gestionen empreses de recerca dins del CDRL, les unes sobre el llegat textual científic medieval català, les altres sobre la documentació de la joglaria i la música a la Corona d'Aragó dels segles XIV i XV, amb el rerefons de la poesia de tradició trobadoresca. És per això que els becaris de recerca del CDRL, que són tres, treballen respectivament sobre Llull, sobre els tractats de mules d'àmbit català i sobre la producció lírica de Joan Basset, poeta del Cançoner Vega-Aguiló. Els projectes de tema científic-tècnic es van integrar molt aviat a l'estructura del CDRL, en canvi el que dirigeix Anna Alberni, finançat per l'European Research Council, ha entrat el funcionament el 2017. La sessió d'avui serà exclusivament lul·liana.

L'Albert Soler us parlarà dels reptes del futur. Jo, a la vetlla de la jubilació, recapitularé dades del passat i repassaré les activitats del present que en són l'efecte més immediat.

EL LLEGAT BONNER I LA LLULL DB

= D4 Començo doncs recordant que el CDRL es fa fundar el 2001, al voltant del llegat Bonner.

El 8 de març del 2001 Anthony Bonner va oficialitzar la donació dels seus arxius sobre Ramon Llull i el lul·lisme a la Universitat de Barcelona.

El 1995 la UB l'havia investit doctor honoris causa.

El Llegat Bonner sobre Ramon Llull i el lul·lisme aplega materials de treball per controlar tota la informació relativa a obres, manuscrits, bibliografia, temes, catàlegs i autoreferències lul·lians que el donant havia reunit per elaborar la seva antologia de Princeton del 85, sobretot per a la compilació del catàleg de les obres autèntiques que va ser una de les tasques de recerca més compromeses.

El llegat Bonner està compost d'un arxiu, d'una col·lecció bibliogràfica i d'un fons de microfilms.

Des de febrer de 2002, els fons del Llegat Bonner són consultables en xarxa mitjançant la Llull DB.

= D5 La Llull DB és una eina de treball que mantenim des del CDRL, activa, eficient i en procés de desenvolupament com us explicarà l'Albert Soler. L'any 2014 vam publicar un article a *Digital Philology* explicant els seus orígens i la projecció que ha tingut com a base de dades d'autor que genera un model exportable.

=D6 L'estructura de la Llull DB, ideada per Anthony Bonner i realitzada a la xarxa per Miquel Hernández, que és un tècnic informàtic de la UB, està construïda en llenguatge ASP+MSAccess, actualment en procés de traducció a llenguatge PHP+MySQL.

La Llull DB ha estat el model d'un seguit d'altres eines anàlogues aplicables a camps de recerca afins. Això es deu al fet que la Llull DB és un sistema de cinc bases de dades separades interconnectades: obres, catàlegs, manuscrits, bibliografia, lul·listes. Els resultats de la interconnexió són altament productius i permeten de controlar dades de tipologia diferent. L'estructura interconnectada també permet la creació d'aplicacions internes *ad hoc* pensades per facilitar determinats buidats temàtics aplicables a l'elaboració de tesis doctorals i projectes de recerca diversos. Gràcies a les habilitats de Miquel Hernández, la Llull DB està al servei de la recerca especialitzada sobre Ramon Llull.

= D7 L'any 2016 qui us parla, Joan Santanach i Alber Soler vam publicar a Tamesis de Londres un volum de tres-centes pàgines on presentem Llull des de la nostra experiència d'editors de l'obra catalana i proposem de perfilar la seva figura intel·lectual al marge del saber acadèmic, amb el qual Llull només va festejar de lluny. La vernacularitat de la seva aportació al saber s'emmarca en l'estudi de l'accés dels laics al saber a la baixa Edat Mitjana, en el seu cas amb l'estímul de la formulació i la divulgació de l'Art. Aquesta és també la presentació del personatge que vam redactar per al primer volum de la *Història de la Literatura Catalana* d'Enciclopèdia Catalana, Editorial Barcino i Ajuntament de Barcelona, que es va començar a publicar el 2013. Com expliquem a l'article de *Digital Philology* de 2014, d'ençà de 2001 la Llull DB ha exportat el seu model a les bases de dades del grup Narpan, amb les quals comparteix una base de dades bibliogràfica <https://db.narpan.net/>. També mantenim un portal informatiu tipus aparador, <https://www.narpan.net/>, activat des de la Universitat de

Girona. Les bases de dades independents del grup Narpan han compartit projectes de recerca del Ministeri espanyol i reben finançament del Grup de Recerca Consolidat de l'AGAUR amb Lola Badia com IP, però són productes independents, cada un amb la seva pròpia trajectòria a la UB, a la UdG i a la UAB. De Sciència.cat us en parlarà pròximament Lluís Cifuentes, <https://www.sciencia.cat/>. La base de dades sobre traduccions de la UAB, <https://translat.narpan.net/>, ha donat lloc a un volum sobre la tradició clàssica a les lletres catalanes medievals publicat en anglès. La base de dades sobre cançoners, <https://candb.narpan.net/>, dona accés a les compilacions catalanes de literatura en vers. I la base de dades sobre Arnau de Vilanova, <https://grupsderecerca.uab.cat/arnau/node/22>, es proposa d'unificar i organitzar els materials sobre aquest metge teòleg per foragitar definitivament els malentesos crònics que l'envolten.

=D8 A hores d'ara la Llull DB és un producte digital de referència, com es va veure al «Panel» que vam presentar al Congrés sobre Humanitats Digitals de Salamanca del setembre de 2018, a la comunicació de l'1 d'octubre de 2020 per a l'Associació Humanitats Digitals Catalanes, i com es veurà a l'aportació que farem el setembre de 2022 al II congrés Internacional de l'IRCVM «Digitalitzar l'Edat Mitjana». La Llull DB també ha estat objecte d'una presentació dintre del cicle sobre recursos digitals de Catalunya celebrat la tardor passada de forma telemàtica. Els productes lexicogràfics del CDRL han estat inclosos al portal de l'IEC, però d'això us n'ha de parlar l'Albert Soler.

ACTIVITATS A L'ENTORN **=D9**

Al voltant de la LlullDB hem desenvolupat diversos materials informàtics. El primer que vam elaborar va ser de caràcter divulgatiu: el portal “Qui és Ramon Llull?”, <https://quisestlullus.narpan.net/ca>, que acabem de reformular amb una web de darrera generació, adequada als formats de mòbil i de tauleta. És un curs complet d'introducció

a Llull en set idiomes. El Nou Glossari General Lul·lià és la versió electrònica, corregida i augmentada, del diccionari del pare Miquel Colom que va publicar l'editorial Moll el 1985, <http://nggl.ub.edu/>. El DTCA, <http://www.ub.edu/diccionari-dtca/>, Diccionari del Català Antic, és un projecte lexicogràfic, heretat del que va fundar Joaquim Rafel a la prehistòria de les humanitats digitals, actualment en vies de refundació. “Manícula” és un eina informàtica ideada per l'Albert Soler, Joan Santanach i Anna Fernández que té una funció didàctica, però també actua d'aparador de la recerca que estem fent al voltant de Llull <http://stel.ub.edu/centrellull/ca/noticies/manicula-taller-d-edicio-i-annotacio-de-textos>.

La implicació dels membres del CDRL en les edicions crítiques lul·lianes de la NEORL, especialment Albert Soler que n'és el director, fa que les considerem un producte de l'entorn de la Llull DB: no és en va que l'impulsor, des de Mallorca, va ser el mateix Anthony Bonner, el pare de la Llull DB. I parlant d'efectes secundaris de la Llull DB cal esmentar la implicació de la seva base de dades bibliogràfica en la gestió de la revista anual *Studia lulliana*, actualment en format digital. *Studia Lulliana*, olim *Estudios Lulianos*, existeix des de 1957 i publica un butlletí bibliogràfic anual amb el cos de notes i ressenyes de totes les aportacions lul·lístiques a nivell mundial. Des del CDRL el buidatge es fa extensiu a tota la producció sobre cultura literària i científica catalana medieval per al *Boletín Bibliográfico* de l'AHLM (des de 1986) i, en versió anglesa i, amb la mediació de Marta Marfany de la UPF, per al *Year's Work of Modern Language Studies*, que va néixer a Oxford i que ara es publica a Brill de Leiden (des del 1994).

ANTHONY BONNER

D10, D11, D12 Anthony Bonner és el nostre mentor. Aquí el veiem en una fotografia que li vaig fer el 2011 en ocasió de l'homenatge que la Universitat de les

Illes Balears li va dedicar juntament amb Jocelyn N. Hillgarth. En les altres fotos, també de collita pròpia, ens mostrem alguns dels seus deixebles i seguidors que ens reconeixem en un enorme deute de gratitud amb ell per tot el que ens ha facilitat en els darrers quasi quaranta anys.

=D13 Les aportacions majors de Bonner, a banda de la Llull DB que engloba i manté al dia el seus treballs sobre el catàleg lul·lià, són els *Selected Works / Obres Selectes*, de 1985 i 1989, i el manual d'ús de l'Art, versió anglesa de 2007 i versió catalana, dins de la Col·lecció Blaquerna que la UB comparteix amb la UIB, de 2012. Ja he comentat abans que Bonner, amb Jordi Gayà, va ser un dels impulsors de la represa de l'edició crítica de les obres catalanes de Llull, la NEORL, i afegeixo ara que també va gestionar durant una colla d'anys, quan era un producte de paper, la revista *Studia Lulliana* que pertany a la Maioricensis Schola Lullistica de Palma.

=D14 *Last but no least* Bonner ha estat pioner també del nostre SLIMM. A la diapositiva he apuntat a l'esquerra les cinc sessions en què el vam fer venir a Barcelona. A la primera, de 1988, quan l'SLIMM, que no es deia SLIMM, s'inaugurava, s'hi van discutir qüestions de criteris d'edició de textos catalans medievals quan s'estava gestant la posada en marxa de les NEORL. A les successives ens va venir a contar altres fases de la seva dedicació a l'obra de Llull i al lul·lisme. A la columna de la dreta he consignat el curset sobre "L'ús de l'Art de Llull", que ens va fer a l'Aula Lul·liana de Barcelona el 2008, per celebrar la publicació de *The Art and Logic* i el vuitantè aniversari del seu autor: Bonner és del 1928.

=D15 Després de dotze anys de la publicació de *The Art and Logic*, Bonner reflexiona sobre una qüestió que havia deixat de banda: els orígens de l'Art als temps del magne *Llibre de contemplació en Déu*, escrit abans de la il·luminació de Randa. El *Suplement* en format digital, que surt a la llista de les aportacions que caldrà

ressenyar enguany a *Studia Lulliana*, està pensat per compendiar la propera reedició de la versió catalana d'aquesta obra dins de la Col·lecció Blaquerna. En aquesta ampliació del seu "Manual d'ús" de l'Art i la lògica de Ramon Llull, Bonner traça, doncs, un recorregut pel procés de creació i desenvolupament de l'Art: des del *Llibre de contemplació*, en què Llull assaja un mètode demostratiu basat en la manipulació de conceptes individuals; passant per l'Art quaternària, en què s'estructuren i s'organitzen aquests conceptes i se'n sistematitza la manipulació; i fins arribar a l'Art ternària, en què una ontologia dinàmica permet les definicions dels divuit principis de l'Art que acaben donant lloc a un mètode discursiu més convencional.

D16 Empès pels seus mentoritzats, Bonner ens ha proporcionat un índex ordenat dels seus articles de recerca sobre Llull que no es veuen reflectits ni a la Llull DB, ni als *SW/OS*, ni al *Manual d'ús*, amb el seu flamant *Suplement*. Per això al CDRL estem preparant el nou llibre d'Anthony Bonner, que portarà un pròleg meu de presentació del conjunt de la seva obra. Els vint-i-set treballs que s'hi recullen complementen l'aportació central de Bonner a la comprensió de l'Art i del seu creador: de fet ens porten al cor de les innovacions que permeten d'orientar-se en la complexitat del pensament de Llull i jubilar la visió nefasta «d'un Llull ingenu, impulsiu i poètic, que no tocava de peus a terra; en fi, d'un *idiota et illiteratus*, com li deien al Renaixement».

De les cinc parts del llibre que podeu veure a la diapositiva, destacaré la tercera, que reuneix treballs elaborats entre 2007 i 2016 en col·laboració amb Albert Soler, que hi aporta el coneixement de la tradició manuscrita lul·liana, per penetrar en les primeres temptatives lul·lianes d'organitzar en esquemes autoexplicatius, la intuïció del seu "novell saber". El primer article de la secció III marca l'inici de la nova singladura dels estudis de Bonner sobre l'Art, que porta a la redacció del *Suplement*. Bonner hi torna a

escoltar les lliçons de Llull com si fos un estudiant medieval i li demana excuses per no haver-se fixat prou en les primeres emergències del “pensament artístic”, especialment les que es manifesten a través de procediments gràfics. L’article estudia la qüestió dels formats originals de les obres de Llull i se centra en la disposició del text de l’*Ars compendiosa inveniendi veritatem*, a partir del manuscrit Vat. Lat. 5112, de mitjan segle XIV. Un dels altres articles de la secció III mostra com Llull va temptejant i desenvolupant al *Llibre de contemplació* diverses maneres d’expressió visual del discurs, fent especial atenció al manuscrit més antic que ens ha transmès l’obra, avui conservat en dos toms a la Biblioteca Ambrosiana de Milà, amb un cens complet de les figures complementàries que hi apareixen a partir del capítol 316. Els altres articles d’aquesta part amplien la investigació sobre la forma i funció de les figures lul·lianes. Bonner interpreta les figures a partir de models matemàtics i clarifica alguns aspectes de l’ús de la teoria dels grafs, que en aquest cas s’amplia a la dels hipergrafs i els reticles, aquests darrers relacionats amb la Figura Elemental de l’*Art demostrativa*, que era una de les assignatures pendents des dels temps dels *Selected Works*. Les figures de l’Art es presenten com un exemple del que, en la moderna ciència, la tecnologia o l’administració d’empreses, s’anomena raonament diagramàtic. Com podeu veure aquest llibre recopilatori dels treballs lul·lians d’Anthony Bonner, lluny de ser una empresa nostàlgica de record del passat, de fet, conté un poderós repte per al futur: mantenir el nivell de rigor filològic i la capacitat innovadora en la recerca que hem après del nostre mediador amb l’Art de Llull.

[Albert Soler]

=D17

EL NOU GLOSSARI GENERAL LUL·LIÀ

El NGGL integra dues obres lexicogràfiques, publicades originalment en paper, sobre l'obra de Ramon Llull.

=D18 Primer, el *Glossari General Lul·lià* de Miquel Colom, publicat en cinc volums (Moll: 1982-1985), un apèndix al cinquè volum i dos suplementos (*SL* 1990 i 1991); va ser començat a redactar el 1977 després de 30 anys de buidatge d'obres lul·lianes (54). El *GGL* constitueix l'aportació més rellevant al coneixement del lèxic català de Ramon Llull. És, doncs, un diccionari de mots. Hom pot consultar-lo a l'apartat «Glossari» del NGGL.

=D19 Segon, el *Diccionari de definicions lul·lianes* d'Anthony Bonner i Maria I. Ripoll (a partir d'ara *DDL*), que recull unes 600 definicions de termes de l'Art lul·liana, i també de la filosofia i de la teologia medievals, que el mateix Llull fa a les seves obres, tant catalanes com llatines. És, doncs, un diccionari de conceptes. Hom pot consultar-lo a l'apartat «Definicions» del NGGL.

=D20 El NGGL ha digitalitzat i informatitzat tots els materials del *GGL* (5 vols, un apèndix i 2 suplementos) en una única base de dades. D'altra banda, el *GGL* té la peculiaritat de ser un diccionari ordenat per formes i no per lemes, cosa que és, sens dubte, una anomalia.

=D21 El NGGL, bo i respectant les entrades del *GGL*, agrupa les diferents variants d'un mateix mot sota una forma normalitzada, de manera que l'usuari pot localitzar la veu objecte del seu interès en totes les variants que s'hi relacionen.

=D22 El NGGL, a més, ha transformat totes les referències dels exemples citats a les entrades del *GGL*, que resultaven difícils de desxifrar amb el sistema en què s'havien fet, en referències a obres concretes de Llull d'acord amb el catàleg de la Llull DB, de

manera que sigui immediata la identificació i la localització de l'obra a la qual pertany un determinat passatge citat.

=D23 Des de la primavera 2019, el NGGL ha incorporat el *DDL* de Bonner i Ripoll.

Però el *DDL* en línia no és tampoc una mera digitalització de la seva versió en paper. En primer lloc, en la seva incorporació al NGGL, s'hi ha fet una feina d'actualització de les fonts lul·lianes de les quals provenien les definicions; això vol dir que s'han substituït totes les citacions de definicions que provenien d'edicions antigues (o, fins i tot, de la consulta directa de manuscrits), per les corresponents en les noves edicions de la NEORL o de les «Raimundi Lulli Opera Latina» (ROL). El NGGL també ha fet una tasca d'actualització d'algunes de les fonts dels exemples citats a les entrades del *GGL* en paper: així, ja hem substituït totes les del *Gentil* i el *Llibre d'intenció*, que provenien d'edicions deficientes.

=D24 D'altra banda, sempre que ha estat possible (i ho ha estat gairebé en tots els casos) s'han enllaçat les 600 i escaig definicions lul·lianes del *DDL* amb entrades equivalents del *GGL*, de manera que ara, en el NGGL, hom pot consultar no només l'ocurrència d'un terme en diverses obres, sinó, que a més pot accedir còmodament, a l'autodefinició que en fa Ramon.

=D25 El NGGL incorpora veus, accepcions i exemples nous provinents d'edicions lul·lianes recents, especialment de la NEORL; aquestes veus, accepcions i exemples es diferencien dels originals del *GGL* perquè apareixen precedits del signe + i es poden localitzar fàcilment posant aquest signe en el camp «En les definicions» de la cerca avançada. Estem parlant, en total, d'unes 400 fitxes afectades, entre entrades noves i exemples nous que s'han afegit al corpus primitiu.

=D26 En nota, també es fan puntualitzacions i remarques a les veus del *GGL* d'acord amb els coneixements actuals sobre l'obra de Ramon Llull i les vicissituds de la seva transmissió.

El NGGL és una eina imprescindible per als editors de la NEORL però també és una obra d'interès per a la recerca lexicogràfica en la llengua antiga.

EL DTCA

=D27 El DTCA és un diccionari de forma-lemma (no un diccionari de mots i conceptes com el NGGL). Es tracta d'un projecte lexicogràfic que es remunta als anys 80 i que el CDRL va posar en xarxa el 2009. El 2020 hem actualitzat completament el web que en permet la consulta. El nou web és més ràpid en la cerca de resultats, més simple en el seu funcionament i més fàcil d'interpretar per part de l'usuari. Permet consultes a tot el corpus d'obres del DTCA o bé a un subcorpus. Permet fer cerques combinades o refinades i també consultar concordances amb ampliació de context.

=D28 A dia d'avui, el *DTCA* permet la consulta de 25 obres lematitzades, amb un total de 18.149 lemes, 66.895 formes i 2.070.393 concordances.

=D29 Aquestes són les obres que actualment formen el corpus del DTCA. En aquests moments estem desenvolupant un nou sistema d'introducció, etiquetatge i lematització que permeti la introducció de noves obres en el corpus. Aquest és un projecte a mig termini.

LA NEORL

=D30 L'any 2020 la NEORL va publicar el seu 17è volum, amb el segon tom de l'edició del *Llibre de contemplació*, que és previst que en tingui 6 en total. En la imatge es pot veure la llista de la col·lecció tal com és recollida a la Llull DB. Des del 1990 ja hem publicat 22 obres lul·lianes (i dues de pseudolul·lianes en apèndix).

=D31 D'aquestes 22, cinc eren completament inèdites en la seva versió catalana: el *Llibre de virtuts e de pecats* (NEORL I), el *Llibre dels articles de la fe* i el *Llibre que deu hom creure de Déu* (NEORL III), la *Lògica nova* (NEORL IV) i els *Començaments de filosofia* (NEORL VI). Hores d'ara, ja només queden dues obres catalanes de Ramon Llull que no hagin estat mai impreses, el *De quadratura e triangulatura de cercle* i l'*Art de solre e fer qüestions*, de dimensions considerables; es treballa en l'edició de totes dues: la *Quadratura* a cura d'Elena Pistolesi; l'AFSQ a cura de Joan Carles Simó. El primer volum d'aquesta última és previst que aparegui el 2022.

=D32 Entre els curadors de volums de la NEORL hi ha molts membres del CDRL. Volem, però, destacar-ne dos dels darrers, Francesc Tous, editor dels *Mil proverbis* i dels *Proverbis d'ensenyament* (vol. XV), i Anna Fernández-Clot, editora de la *Medicina de pecat* (vol. XVI), que han estat doctorands i col·laboradors del nostre centre.

=D33 En l'actualitat en tenim diverses en curs d'edició. Per al 2021 és prevista l'aparició d'un volum amb l'*Art demostrativa* a cura de Josep E. Rubio, que ja va ser el curador de la versió llatina de l'obra a la ROL, i amb les *Regles introductòries a la pràctica de l'Art demostrativa*, a cura de Simone Sari. Totes dues obres es conserven en un únic manuscrit (avui a Mainz, a les imatges hi teniu l'inici d'una i altra obra) copiat per Guillem Pagès, l'escrivà col·laborador de Llull: té tot el sentit del món editar-les conjuntament, doncs.

=D34 Aquest serà el tercer volum copiat per Pagès que publiquem. El primer (en aquell moment encara sense saber que es devia a la seva mà) van ser els *Començaments de medicina*, a cura de Lola Badia (NEORL V, 2002). El segon, el *Llibre de contemplació*, signat i datat el 1280 pel mateix Pagès. D'aquest magne projecte, que encara trigarem uns anys a completar, si tot va bé, tenim en fase avançada d'edició el tercer volum (arribarem al capítol 226) i ja hem començat a preparar el quart (el llibre IV de l'obra,

capítols 227 – 268). Es tracta d'una empresa d'un equip que dirigeix Antoni I. Alomar i del qual formem part Aina Sitjes, Montserrat Lluch, Maria Toldrà i jo mateix. Tant el *Llibre de contemplació* com l'*Art demostrativa* els publiquem en el format gran de la col·lecció, reservat per a les obres majors de l'opus lul·lià. En aquest mateix format hi haurien d'anar la *Taula general* (i el *Pecat d'Adam*), també copiats per Guillem Pagès, i l'*Art amativa*. L'edició de l'*Art amativa* la festeja l'Arnau Vives i el *Pecat d'Adam* potser algun dia l'acabarà editant la Joana Àlvarez, però la *Taula general* encara no té editor: si hi ha algú a la sala a qui li agradin les emocions fortes, que es manifesti! A banda, d'aquestes edicions en projecte, la Letizia Staccioli treballa en una prometedora edició de la *Lògica d'Algartzell* i l'incombustible Simone Sari en la dels *Cent noms de Déu*.

D35 Les solucions d'edició adoptades en volums de la NEORL evidencien la utilitat de tenir presents els modes de producció i de difusió dels textos desenvolupats per Llull. Es tracta de processos sovint singulars, adaptats a les circumstàncies i condicionats sempre per la finalitat missionera i reformadora que constituïa l'objecte principal de tota l'activitat de Ramon. De la mateixa manera que les seves opcions formals, literàries i, fins i tot, lingüístiques, responen a aquesta finalitat apologètica, l'adopció d'unes determinades solucions gràfiques —la tria d'una *scripta*— o l'elecció d'uns formats libraris concrets en elaborar els còdexs, s'han de tenir presents quan se n'estableix el text crític. I també, és clar, quan s'analitza la intencionalitat amb què Llull va compondre les obres que transmeten els còdexs. No en va, es tracta d'aspectes útils per dotar de significat aquestes obres, amb els quals Llull cercava condicionar la percepció que els lectors n'havien de tenir.

No es tracta pas de reproduir els textos de Llull tal com ell els va concebre —si més no, no es tracta de reproduir-ne el format codicològic amb què va voler que circulessin—,

sinó de poder identificar de quina manera pretenia guiar amb aquests aspectes relatius a la materialitat dels textos i al format dels manuscrits la lectura de les obres. Això, al seu torn, ha d'afavorir la identificació de les modificacions de què van ser objecte els seus llibres, introduïdes per lectors i copistes posteriors. És a dir, els canvis incorporats per la transmissió aliena al control que Ramon hi havia exercit en vida.

LLULL DB. APARTAT DOCUMENTS

D36 Des de fa molt poc, hem encetat un nou projecte d'ampliació de la Llull DB. Es tracta del desenvolupament d'una base de dades de documentació. Està al càrrec de Maria Toldrà, que la ha ideat i hi està començant a treballar. Té com a objectiu l'inventari i descripció de documents sobre Ramon Llull i la història del lul·lisme. Sempre que sigui possible, la descripció inclourà l'edició i/o traducció del document. Des d'un punt de vista estricte, un document és un text produït arran d'una gestió administrativa o una transacció concreta que té validesa legal o s'aplica en un determinat moment (per ex, documentació econòmica, familiar, etc.), generalment fruit de l'exercici d'una autoritat (per ex., sentència). En el cas de Llull i el lul·lisme, alguns documents es copien al llarg del temps, perden la finalitat administrativa que els va originar i acaben convertint-se en “obres” –en el sentit que té el mot a la Llull DB– amb tradició textual pròpia (per ex., l'aprovació de l'Art per part de quaranta doctors de la Universitat de París el 1310, la Sentència definitiva de 1419, butlles papals com les de Gregori XI, etc.), que sovint s'insereixen en obres lul·listes posteriors (biografies, apologies, etc.). Alguns documents, doncs, ja tenen entrada pròpia com a “Obres” a la Llull DB i caldrà remetre-hi.

D37 La unitat bàsica de “Documents” és la fitxa o registre per document. En la interfície de consulta a disposició de l'investigador aquesta fitxa tindrà els camps següents:

- Núm. Identificador.
- Dades generals sobre la fitxa: autoria / font (bibliografia o document original).
- Tipologia documental / matèries.
- Ciutat / institució / signatura / data de redacció i còpia del document.
- Llengua.
- Contingut: títol uniforme o regest breu; regest; edició / traducció (en principi a partir de la bibliografia, però contrastada amb l'original si escau); observacions.
- Bibliografia: edicions; reproduccions (enllaços a versions digitals); bibliografia secundària.

Els noms, les obres i la bibliografia citats als documents s'enllacen amb les fitxes corresponents de la Llull DB. Les decisions sobre tipologies documentals, matèries, noms de persona i lloc dels documents s'adeqüen, sempre que és possible, a les que s'han pres en altres seccions de la Llull DB i les bases de dades Narpan per facilitar la cerca i compulsa de dades entre diferents projectes.

=D38 Exemple de fitxa de document

=D39 Gràcies a la constància i a l'amabilitat d'Anna Fernández fem present el CDRL a twitter. Això, a banda, que altres projectes del centre (com *Sciència.cat* o *Manícula*) tinguin els seus propis espais a les xarxes socials.

[Lola Badia]

COMIAT

Us hem mostrat en una quarantena de diapositives el conjunt de les activitats que el CDRL ha desenvolupat entorn de l'estudi i de la interpretació de l'obra de Ramon Llull en vulgar. Els ponents d'avui som els responsables administratius de l'empresa com a directora i secretari d'un centre que, durant els darrers vint anys ha comptat amb tota una xarxa de col·laboradors, des del nostre tècnic informàtic, Miquel Hernández, a investigadors com Maria Toldrà o Simone Sari, a becaris doctorals i postdoctorals, que s'han format amb nosaltres, a col·legues d'altres Universitats. Hem estat treballant en

una línia de recerca que neix de la filologia en el sentit que el material sobre el qual es treballa són els textos de Llull. Uns textos als qual accedim a través d'uns manuscrits i d'unes edicions antigues que, com predica mossèn Perarnau, s'han de "fer parlar".

Albert Soler ha fet parlar els manuscrits copiats per Guillem Pagès que treballava a les ordres de Llull. És el que s'assembla més a un autògraf. La NEORL reprèn el llegat dels 21 toms de les ORL mallorquines (1901-1951) de Mateu Obrador i Salvador Galmés, que era publicar les obres originals de Ramon Llull amb la màxima fidelitat possible al missatge de l'autor. La filologia, la codicologia, la lexicografia i la diplomàtica són la base de l'operació i sense eines interpretatives com la història del pensament i de la literatura no s'arribaria a la comprensió del llegat lul·lià. La nostra experiència ens ha ensenyat, però, que les eines informàtiques són un element dinamitzador absolutament imprescindible, un element *sine qua non*. Sense la Llull DB no hauríem fet res del que hem fet ni tindríem cap element per elaborar projectes de futur. I aquí és quan torna a sonar el nom d'Anthony Bonner, que fa quaranta anys, abans que internet estigués a totes les cases, va idear un sistema de bases de dades interconnectades capaç gestionar tota la ingent quantitat de dades, de tipologies diverses, que calia controlar per parlar de Llull sense perdre's pel camí. Bonner ens va regalar la intuïció del que després ha estat la Llull DB i també el treball callat, quotidià i assidu d'anàlisi i de recopilació material de les dades que calia entrar dins del nou artefacte digital. Però això és tan sols la part instrumental del que Bonner ens ha transmès amb el seu llegat fundacional del CDRL. El seu llibre de 2007/2012, *L'Art i la lògica de Ramon Llull: manual d'ús*, amb el *Suplement* de 2020, per als membres del CDRL, significa un començament absolut per a la interpretació dels textos d'un escriptor que va redactar més de dues-cents seixanta obres per convèncer la humanitat que havia trobat un mètode de mètodes capaç de distingir la veritat de la falsedat en tots els odres de la realitat espiritual i física. O

entrem el l'ús del mètode i entenem el que ens explica o no hi entrem i li fem dir a Ramon Llull el que ens ve més de gust de fer-li dir. La lliçó de Bonner és dura, perquè l'Art no és una eina fàcil. Era especialment complicada al principi, quan Llull pretenia de construir una màquina totalment original de fabricar raonaments necessaris i autovalidables. Quan fa ver l'esforç d'adaptar el seu mètode al llenguatge de les escoles, l'accessibilitat del lector corrent va millorar bastant, per això l'*Ars Brevis* és el *best seller* lul·lià. Però al CDRL treballem sobre textos de totes les èpoques de la vida de Llull i darrerament transitem per obres primerenques tan llargues i complexes com el *Llibre de contemplació*, l'*Art demostrativa* o les *Regles* en vers que les acompanyen al manuscrit de Pagès que us hem mostrat. El passat i el present dels projectes lul·lians del CDRL està en deute amb el mestratge d'Anthony Bonner; els nous plans per al futur els enfrontarem des d'una base consolidada que té un peu en la Llull DB, la seva projecció i el seu entorn, i un altre en la filologia en sentit ampli i en la voluntat de fer servir l'Art de Ramon amb la mediació d'Anthony Bonner.